

KRATKA TAMNA SMENA

(O pesmi „Noć je naša“ Stevana Raičkovića)

U razuđenom pesničkom delu Stevana Raičkovića, u kojem možda i odviše pesama konkuriše jedna drugoj u privlačenju odgovarajuće pažnje čitalaca i tumača, nekako su me odavno pridobile dve rane pesme, datirane u 1947. i 1948. godinu, pesme čija je istorija govorljiva sama za sebe. Pesnik ih obelodanjuje tek dvadesetak godina od njihovog nastanka, u separatu pod naslovom *Varke* (1967), izašlom u okviru *Letopisa Matice srpske*. Obe pesme Raičković – kako je istakao u napomenama uz ovaj lirski niz – „objavljuje po sećanju, koje je tačno i provereno kod nekih pesnikovih drugova iz tih dana“. Usmeni oblik očuvanja potcrtava subverzivnu narav tih stihova, njihov (tada jedino mogućan) interni optičaj. Pesma „U parku kraj železničke stanice“ (iz 1947. godine, kada pesnik dolazi u Beograd), u tri šesteraka katrena, efektno opisuje studentsku, došljačku marginu jugoslovenske prestonice u vreme „obnove i izgradnje zemlje“: „Dimi se aleja / Preko celog dana: / Malo od ideja / Malo od duvana. [...] U kičmi: bol tupi. / Stomak: šuplja ala. / Spavasma na klupi / Puni ideala...“. Ako je ova pesma bila tek posredno ideološki „nečista“, pesma „Noć je naša“ (1948) sklopljena je kao otvorena reakcija na opšti poredak, ne doduše u ime nekakvog političkog *reakcionarstva* nego zarad pesničke slobode izbora, tako da nije nimalo čudno što je ostala samo memorisana, ali ne i objavljena tih krajnje neslobodnih godina.

Naslov je, najpre, sročćen poput proglašenja, s aluzijom na parolašku matricu („Trst je naš!“, „Mi smo Titovi – Tito je naš!“) sa onovremenih javnih skupova. Nadalje, „Noć je naša“, od prvog do poslednjeg stiha, zasnovana je na kontrastiranju dva sveta: *mi* i *oni*, *noć* (inverzno, pozitivno označena) pesničke družine i (s pesničke strane voljno odbačen) *dan* ostalog sveta. Ponavljanje reči *naša* u drugom stihu – inače za postizanje uvodnog kontrasta čak i suvišna – delikatan je priziv forme skandiranja, redovne i na političkim performansima nove države i u tadašnjim „primenjenim“ stihovnim sastavima. U spomenutom postupku inverzije, bitni motivi soc-realističke poezije (izgradnja, rad) podvrgnuti su neuvijenom parodiranju. Pesnik je za finalnu poziciju, poentu pesme, spremio verovatno najprodorniji gest lirske provokacije, potcrtan i naglim ritmičkim prelomom na kraju (prisutnim na kraju pretposljednje strofe, u jeretičkom stihu „Bol je naš rad“). Dovođenje u ravan poređenja duge kose kafanskih dekadencija i znamenja države i ideologije, ikonografije kolektivnih rituala novog doba – slika je ne samo bezuslovne *pesničke hrabrosti* (iskazane samim činom spevavanja i usmenog prenošenja – o publikovanju tada odista nije moglo biti pomena) nego i pesničke invencije prvog reda. Ali ukupni domet ove pesme nadmašuje stupanj puke parodije „akcijaške“ poezije i nametanog kulta društveno-korisnog rada. U razvijenom kontrastu između dva sveta, onog pesniku pripadajućeg, i onog drugog – dnevnog i aktivističkog, Stevan Raičković sažima i svoje, neoromantičarsko koliko i simbolističko, pesničko *vjeruju*, zasno-

vano na mističkoj povezanosti između pesnika, posredstvom poezije kojoj služe i čiji su posvećenici, u vremenu i preko vremena.

Opis noćnih pesničkih „bratija” iz Raičkovićeve pesme kao da je prenet, u ulozu negativnog primera, u napis Rista Tošovića „O radu sa mladim piscima” iz 1949. godine: „I Veles Perić i svi oni koji su pošli njegovim putem pisali su istovremeno te dvije poezije – na jednoj strani o naporima naših radnih ljudi u borbi za socijalizam neuvjerljivo i egzaltirano, a na drugoj strani takozvanu ličnu poeziju, o tamnim kafanskim raspoloženjima, ‘o kočijašu i čaši’, potajno organizujući nekakve svoje divlje kružoke, na kojima su čitali tu ‘ličnu poeziju.’” Raičković, usmeni himničar „divljih kružoka”, po svemu sudeći, nije praktikovao opisane autorsku „dvostrukost”. Čak ni mestimični „politički podobni” motivi (prisutni u drugom planu) zbirke *Detinjstva* ne mogu biti izmešteni iz okvira snažnog dečačkog doživljaja kraja ratnih strahova i muka, čiji je sastavni deo i razumljiva i zaslužena mera heroizacije oslobodilaca.

Jedini *kolektiv* koji je ovaj pesnik, od početka do kraja, mogao da prihvati – bilo je pripadništvo „društvu pesnika”, kao zajedničara jednog transcendentnog opštenja i delanja. U svojoj poznoj autobiografiji – a pre toga (apstrahovanije, nesvedeno samo na pesnike) u sonetu „Niti” (1958) – Raičković obnavlja osnovnu situaciju datu u svojoj ranoj pesmi: „Međutim... u društvu pesnika je ponekad bivalo kao u rajuu... Po mom iskustvu... oni su se međusobno sporazumevali čak i mimo reči... Kao u kakvoj večitoj zaveri... Ako postoji ‘nemušti jezik’... onda su pesnici ti koji su ga najspontanije savladali... isto onako kao i svoj maternji...” Ovaj opis naslanja se, u osnovi, na davnu, istrajno pamćenu i u neka bolja vremena objavljenu, izvršnu pesmu „Noć je naša”.